

Förhållningssätt till samverkan med föräldrar

Arbetslaget på Bergstransskolan har samlats för sitt onsdagsmöte. Mötet kommer att hålla på lite längre än vanligt eftersom några i arbetslaget i början på terminen drev igenom idén om att ha reflektionstid en gång i månaden. Idén föll i god jord efter lite knorrande från Mats och några till om att "reflekterar gör vi väl jämt, behöver vi en speciell tid för det?" Men man beslöt sig för att genomföra idén och turas om att ta initiativ till olika teman. Till den här gången har Peter och Stina förberett ett tema som handlar om hur kollegorna på skolan ser på samarbetet med föräldrarna.

Bakgrunden är att Stina, som är ganska ny på skolan, vill att arbetslaget ska ha en tydligare samsyn på föräldrakontakter. Givetvis diskuteras föräldrakontakterna ur en massa synvinklar men det sker sporadiskt och det var länge sedan just den frågan var en egen punkt på arbetslagsmötet. Nu när de har infört reflektionstid tycker Stina att det passar extra bra att kollegerna diskuterar sina relationer till elevernas föräldrar. För Stina är det mycket viktigt att ha en bra relation till föräldrarna men hon tror inte att alla tänker så. Hon minns en situation i personalrummet häromdagen då hon hörde några kolleger från ett annat arbetslag prata om att "det är rätt tufft nu för nu måste man ju uppfostra föräldrarna också" och hon tänkte att det där inte lät så bra, men sade inget. När hon tar upp den här funderingen med Peter håller han med henne. De funderar på om kollegerna kanske inte är så sampratade om föräldrakontakterna och relationen till föräldrarna som man har trott.

Stina och Peter inleder mötet med att berätta om sina funderingar. Eva tar genast ordet och säger att "ibland får jag en känsla av att det är så okej att klanka ner på personalen här på skolan för många har ju så mycket åsikter om skolan. Men jag går ju knappast till Volvo och talar om för en bilmekaniker som står och monterar växellådor att hen gör fel. Då skulle de bli jätteförbannade på mig. Men att föräldrar kommer hit och talar om för mig hur jag ska sköta mitt jobb... så ibland känner man sig lite utlämnad". Jonas hänger på: "Jag håller med, föräldrarna får gärna komma med synpunkter, men jag har en professionalitet som jag vill att föräldrarna respekterar. Det är trots allt jag som bestämmer och som har ansvaret." Men, säger Stina; "är det verkligen rimligt och jämföra vårt jobb med en bilmekaniker på Volvo? Vi jobbar ju med att fostra elever och det är ju något helt annat än att laga bilar, tycker inte ni det?" Frågan blir för en stund hängande i luften men så säger Peter: "Kan det inte bero på vad det är vi pratar om? Jag tycker också det är problematiskt att föräldrar ska vara med och

påverka hur vi arbetar med vikingatiden i historia eller hur mycket vi arbetar med bråk i matematiken. Och när det händer måste man ju på något sätt hantera det och plocka bort det, om jag får uttrycka mig lite vårdslöst.”

Peter vinklar in resonemanget på annat än själva skolämnena och berättar om en situation som en kollega i ett annat arbetslag hamnat i vid ett föräldramöte. På ett föräldramöte tog en mamma plötsligt upp en fråga om matsituationen på skolan och sade att ”min son äter inte skolmaten, han tycker inte om den”. Mamman frågade försynt om hon kunde skicka med honom mat hemifrån, vilket naturligtvis, enligt läraren var omöjligt rent praktiskt och det är klart att alla barn ska äta i matsalen. ”Om jag hade lett mötet”, säger Peter ”... så hade jag känt att det var den bästa frågan på hela kvällen: det var en mors oro över sin sons situation men det var mycket lätt att förskjuta intresset mot ett gemensamt förhållningssätt till att äta i matsalen”. Stina undrar vad Peter hade gjort i den situationen: ”Jag hade nog styrt in samtalet mot att generalisera kring mat och varför man inte äter, och hur vårdnadshavarna kan stötta det här med ätandet i matsalen genom att prata om det på samma sätt med sina barn.” Jonas suckar och visar tydligt att han inte håller med om det som sägs och undrar om det verkligen ingår i lärarens uppdrag att dra in föräldrarna i hur vi tillämpar regler här på skolan. ”Det är väl en fråga mellan oss och eleven”, säger han. ”Givetvis ska vi fostra barnen till demokratiska medborgare och schyssta personer i största allmänhet men där går väl gränsen för vårt uppdrag. Hemmen kan vi ju inte göra så mycket åt.” Eva nickar instämmande: ”Ja, för det där kan man ju också se som en fråga om elevens inflytande. För vad händer om vi vuxna – så gör hon citattecken i luften – ’kommer överens’ över huvudet på eleverna? Riskerar vi inte då att förminska barnen och tron på att de själva kan lösa situationer som de hamnar i och som kan vara lite jobbiga?”

Teorier och forskning om förhållandet till elevernas föräldrar

Vi kommer här först att diskutera två principer för relationen mellan föräldrar och skola för att ge perspektiv på de förhållningssätt lärarna visar i exemplet. Isärhållande och partnerskap är två principer man kan utgå ifrån när man talar om relationen mellan föräldrar och skola. Båda principerna har stöd i styrdokumenterna. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11) säger att skolan ska förmedla och gestalta värden om (bland annat) individens frihet och integritet, och att skolan ska främja elevens förmåga att själv ta ställning. Dessa värden kan vi se som kopplade till isärhållandets princip. Andra formuleringar i läroplanen knyter an till partnerskapsprincipen: Skolan ska präglas av omsorg om individen och samarbeta med hemmen om elevens allsidiga utveckling. Hemmet och skolan har ett gemensamt ansvar för elevens skolgång, fostran och utveckling.

Isärhållandets princip – ”minding the gap”

Isärhållandets princip grundar sig på en idé om att hem och skola är olika uppfostringsarenor (Erikson 2004, 2009). Hemmet ska tillgodose barnets primära behov av trygghet och känslomässig närhet medan skolan är en offentlig arena, en plats för social och intellektuell utveckling och en språngbräda mot ”den stora världen”. Barnet pendlar mellan dessa båda arenor och har en tillhörighet till både den egna familjen och samtidigt något större; det vi kan kalla en offentlig sfär. Man kan säga att läraren personifierar denna offentliga sfär i och med att läraren är utbytbar och har en annan roll än en förälder. Som lärare ska man ”ge röst åt läroplanen” och förbereda eleverna inför ett framtida samhällsliv medan föräldern ska sörja för barnets omsorgsbehov och ”föra in” barnet i en kulturell praktik.

Den här grundläggande skillnaden mellan hemmet och skolan märks enligt några forskare i vad de kallar lärarens universella intressen och föräldrarnas partikulära intressen (Parsons 1959, Lawrence-Lightfoot 2003). Läraren ska på ett rättvist sätt tillgodose alla barns bästa i klassen, föräldern har det egna barnets intressen för ögonen. Läraren och föräldern har med andra ord i grunden olika relation till samma barn och det är därför ”naturligt” att det finns en viss spänning i relationen mellan läraren och föräldern. De här spänningarna kan fungera som en ”självständiggörande kraft” för barnet eftersom barnets och den unges växande är en frigörelseprocess.

En del av de konflikter som uppstår mellan hemmet och skolan behöver ur det här perspektivet inte nödvändigtvis uppfattas som destruktiva utan kan ha en demokratiskolande funktion för eleven – att världen och värden kan uppfattas på olika sätt. Isärhållandets princip lyfter fram skillnader och uppmanar oss att beakta ett naturligt och funktionellt avstånd mellan hemmet och skolan som något konstruktivt.

Partnerskapsprincipen – ”closing the gap”

Partnerskapsprincipen bygger på förbindelser mellan hemmet och skolan och i motsats till isärhållandets princip är det likheterna som uppmärksammas. Isärhållandets princip lyfter fram den gränssättande läraren medan det i partnerskapsprincipen handlar om brobyggande och samarbete.

Att föräldrar och lärare ska samarbeta ses som självklart i och med att båda har ansvar för barnet och strävar efter att skapa så goda betingelser för lärande och utveckling som möjligt. En varm tillskyndare av partnerskapsprincipen är den amerikanska skolforskaren Joyce Epstein (2001). Hennes utgångspunkt är att varje skolbarn har en familj, oavsett hur familjebilden ser ut, som bildligt talat finns med barnet i skolan, och skolans personal har därför varje dag kontakt med barnets familj. Barnets föräldrar är närvarande i skolan genom barnet och det kan man enligt Epstein inte bortse ifrån. På motsvarande sätt kan man säga att skolan är närvarande i hemmet, inte bara genom att barn ägnar sig åt skolarbete i hemmet, utan även genom att barn bär med sig kunskaper och värden från skolan

till hemmet. Därför bör läraren väga in den roll föräldrarna kan spela i sin planering.

Familjen och skolan kan heller inte bortse ifrån samhället som omger barnet, genom att barn ingår i andra grupper, föreningar och organisationer, och vistas i andra miljöer än skolan och hemmet. Utifrån barnens perspektiv bör vi därför inte betrakta skolan, hemmet och samhället som skilda utan snarare som ömsesidigt överlappande. Med begreppen "Family-Like Schools" och "School-Like Families" markerar Epstein hur kopplingen mellan hemmet och skolan bör stärkas. Hon menar att aktiviteter och verksamheter i föreningar och organisationer knyter an till det som händer i familjen och skolan.

Epstein förespråkar en närsamhällets skola eller skolan som en del av en lokal gemenskap. Andra förespråkare för detta synsätt (bland annat Henry 1996 och Martin med flera 1999) argumenterar för att föräldrar inte längre kan hållas utanför skolan och kontrolleras av de professionella, som om föräldrar inte var en del av skolan och som om skolan inte var en del av lokalsamhället.

Traditionella samverkansaktiviteter som föräldramöten, föräldrars deltagande i klassrummet, föräldrar som hjälper till med barnens hemläxor, föräldrar i rådgivande eller beslutande organ för skolan, gör enligt partnerskapsförespråkare föräldrarna till supportrar och representanter. För att ta ett steg längre och skapa ett genuint samarbete krävs att man slutar dela upp i "vi" (lärarna) och "de" (föräldrarna), målet borde vara att bygga kultur präglad av en inkluderande gemenskap. Den teoretiska grunden för en gränsupplösande inkluderande gemenskap hämtas från omsorgsetik (ethics of care) som utvecklats av författare som Carol Gilligan (1982) och Nel Noddings (1984). Enligt Henry skulle en omsorgsetik kunna fungera som en organisatorisk princip för hur skolan ska styras och hur lärare ska bemöta elever och föräldrar. Med den gränsupplösning av roller som här förordas och med omsorgsaspekten i fokus går det inte längre att tydligt skilja mellan lärarens och förälderns uppgifter. Båda deltar i ett gemensamt lärande- och utvecklingsprojekt för barnen.

Partnerskapsprincipen har samarbete mellan hemmet (föräldern) och skolan (läraren) som utgångspunkt. Ambitionen är att överskrida traditionella roller som lärare och förälder, avlägsna barriärer mellan hemmet och skolan, och att täppa till glappet mellan dem.

Isärhållande och partnerskap – avstånd och närhet mellan lärare och föräldrar

Isärhållande och partnerskap som två olika principer för relationen mellan hem och skola finns på olika sätt beskriven i forskningen. I artikeln *Emotional Geographies of Teaching* diskuterar Andy Hargreaves (2001) lärararbetets emotionella aspekter, som kan relateras till frågan om isärhållande och partnerskap. Han menar att känslor är inblandade och sammanvävda i allt som har med undervisning, lärande och relationer att göra, och inte minst gäller det relationen till föräldrar. Hargreaves framhåller att lärare måste stärka sin

emotionella förståelse när föräldrarna har fått allt större inflytande över skolan genom skolvalet och deltagande i formella organ. Men tätare band mellan hem och skola betyder inte, påpekar Hargreaves, automatiskt goda ömsesidiga relationer och förklarar det med ett antal distanser mellan lärare och föräldrar. Han identifierar fem distanser som ett resultat av en studie:¹ sociokulturell distans, moralisk distans, professionell distans, fysisk distans och politisk distans.

Sociokulturell distans handlar om att det sociala och kulturella avståndet mellan lärare och elever och deras föräldrar har ökat – lärarna var ofta upprörda över att föräldrarna inte verkade bry sig om sina barn. I många lärares ögon var föräldrarna inte bara dåliga på att stödja sina barns skolgång, de upplevdes också som störande, irrationella och ibland hotfulla. Den typen av stigmatiseringar tenderar att förstora upp föräldrarnas brister och skapa avstånd till dem. Att misstro föräldrar kan också ses som ett sätt att hantera känslor av otillräcklighet och hjälplöshet samt att inte tro sig kunna svara upp mot andras behov. Gränser kan också vara ett sätt att förhindra stress och utbrändhet.

Med moralisk distans menar Hargreaves det avstånd som kan skapas när lärare och föräldrar inte har samma uppfattning om skälen för undervisningen eller de grundläggande värderingar som undervisningen baserar sig på. Att som lärare bli ifrågasatt på denna punkt träffar själva hjärtat av yrkeskompetensen och upplevdes som ytterst besvärande. Samtidigt, påpekar Hargreaves, är det knappast möjligt och inte heller önskvärt att i ett mångkulturellt samhälle eftersträva en uppslutning runt gemensamma värderingar, vilket inte hindrar ett arbete inriktat på att skapa vissa gemensamma hållningar. Problemet är att lärarna tycks sakna redskap för detta arbete.

Professionell distans uppkommer för att läraryrket är kopplat till ett professionsideal som hamrat in betydelsen av självständighet, distans och oberoende samt förespråkade vikten av ett emotionellt kontrollerat förhållande gentemot klienter, patienter et cetera. Enligt Hargreaves (2001) kan man spåra det här idealet hos lärarna genom att de ofta såg sig som experter i mötet med föräldrarna, sällan reflekterade över om det fanns några sprickor i deras omdömen och höll föräldrarna på ett behörigt avstånd. Distansen som lärarna upprätthöll fungerade som ett skydd men höll samtidigt tillbaka beröm och stöd från föräldrarna. Uppskattning från föräldrarna var en viktig uppmuntran för lärarna men många av dem ansåg att det var väldigt sällsynt.

Fysisk distans handlar om att lärare och föräldrar inte träffas så ofta. Speciellt i de äldre årskurserna (secondary school) var det svårt att etablera en nära kontakt med föräldrarna eftersom de sällan träffade läraren. Det Hargreaves här pekar på kan relateras till en svensk studie (Erikson 2009) där olika lärarkategoriernas upplevelse av samverkan med föräldrar undersöktes. Var fjärde lärare i årskurs 7–9 upplevde kontakten med föräldrar som ”krävande” och ”stressande” jämfört med var sjunde

¹ I studien som genomfördes i Ontario, Kanada intervjuades 53 lärare från motsvarande grundskolan.

lärare i årskurs 1–3. Det är rimligt att tänka sig att den senare gruppen hade mer positiva kontakter, tack vare att de var mer regelbundna.²

Politisk distans är maktförhållandet som kännetecknar relationen mellan lärare och föräldrar. Under vissa omständigheter upplevde lärarna att föräldrarna kom för nära dem, att de blev ”grillade” av föräldrarna. Det kan bero på att maktrelationer mellan lärare och föräldrar inte sällan är oklara och omtvistade. Det var inte så mycket undervisningsrelaterade frågor utan frågor där lärarna tvingades lita till föräldrarnas stöd som gav dem känslor av maktlöshet. I frågor som rörde elevernas attityder och uppförande i största allmänhet var lärarna frustrerade över att de inte ”backades upp” av föräldrarna och att de inte kunde göra speciellt mycket för att påverka den situationen.

Föräldrarna befinner sig för långt ifrån lärarna men ändå utövar de ett stort inflytande och är, med Hargreaves ord, oundvikliga i lärares arbete. Därför måste föräldrarna hamna mer i centrum för lärararbetet, men det räcker inte att föräldrarna kommer rumsligt närmare lärarna eller får ett större inflytande i skolan, poängterar Hargreaves. En mer framkomlig väg är att lärarna vågar ”röra sig mot faran”, som Hargreaves uttrycker det (2001, sidan 1076). Hans förhoppning är att det emotionella landskap han identifierat ska göra det möjligt för lärarna att få en större emotionell förståelse för de situationer de hamnar i.

Diskussionsfrågor

- I exemplet jämför en lärare sitt arbete med bilmekanikerns, vilken princip ger denna lärare uttryck för, isärhållandet princip eller partnerskapet? Vad i lärarens yttrande håller ni med om och vad håller ni inte med om?
- Vad skulle ni säga utmärker er skolas samverkanskultur med föräldrar? Präglas den av partnerskapsprincipen eller isärhållandets princip? Vad innebär det konkret för lärarna respektive föräldrarna på er skola?
- Känner ni igen er i några av de distanser mellan lärare och föräldrar som Hargreaves skriver om? Vad tycker ni att resonemanget om distanser kan bidra med till ert samarbete med föräldrar?
- Vad tror ni Hargreaves mer konkret menar när han föreslår att lärare borde ”närma sig faran”?
- Hur tycker ni att jämförelsen med bilmekanikerns arbete stämmer med lärarens uppdrag att tillsammans med föräldern ansvara för barnens (demokrati)fostran?

² På den här punkten får resonemanget stöd i Skolverkets rapport Attityder till skolan 2012. Den visar att föräldrar till yngre barn är mer nöjda med barnets lärare än föräldrar som har barn i högre årskurser.

Referenser

- Erikson, Lars (2009): Lärares kontakter och samverkan med föräldrar. Rapporter i Pedagogik Örebro universitet, 14.
- Erikson, Lars (2004): Föräldrar och skola. Örebro Studies in Education 10. (avh).
- Epstein, Joyce (2001): School, family and community partnership: preparing educators and improving schools. Boulder, Colo. Westview press.
- Gilligan, Carol (1982): In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hargreaves, Andy (2001): Emotional geographies of teaching. Teachers College Record, 103(6), s 1056–1080.
- Henry, Mary (1996): Parent School Collaboration – Feminist Organizational Structures and School Leadership. Albany, N.Y: State University of New York Press.
- Lgr 11 (reviderad 2018) Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet. Stockholm: Fritzes.
- Lightfoot, Sara Lawrence (2003): The Essential Conversation. What Parents and Teachers Can Learn From Each Other. New York. Random House.
- Martin, Jane; Tett, Lyn & Kay, Helen (1999): Developing collaborative partnerships: limits and possibilities for schools, parents and community education. International Studies in Sociology of Education, 9(1), s 59–75.
- Noddings, Nel (1984): Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education. Berkely: University of California Press.
- Parsons, Talcot (1959): The School Class as a Social System: Some of its Functions in American Society. Harvard Educational Review, 29(4), s 297-318.